

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การปรับปรุงโรงเรียนประชาบาลให้เป็นโรงเรียนชุมชน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางการศึกษาอย่างหนึ่งซึ่งเป็นผลให้โรงเรียนมีบทบาทในการศึกษาที่สนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง แต่การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในสังคม จะบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น ต้องเป็นไปตามธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นอกจากนั้นยังต้องให้สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ด้วย การจะจัดโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนชุมชนอย่างสมบูรณ์ก็เช่นเดียวกัน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงต้องมีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและชุมชนที่จะรับการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งเข้าใจในแนวคิดและการดำเนินงานของโรงเรียนชุมชนเป็นอย่างดี

เพื่อเป็นการกระชับความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวให้ดีขึ้น จึงได้แบ่งการศึกษาจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในบทนี้เป็น 3 ตอน คือ ตอนแรกกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตอนที่สอง กล่าวถึงลักษณะสังคมไทย และตอนที่สามเป็นเรื่องของการจัดโรงเรียนชุมชนโดยเฉพาะ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การที่จะปลูกฝังและส่งเสริมให้ประชาชนมีความคิดริเริ่มและร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นนั้น เป็นเรื่องยากและต้องใช้เวลานาน ผู้ทำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) จึงควรได้ศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย¹ แต่ด้วยเหตุที่สังคม

¹สมพงษ์ เกษมสิน, การปกครองของไทย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2518) หน้า 18.

มนุษย์ไม่ได้อยู่กับที่ กล่าวคือมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามธรรมชาติ ทั้งในโครงสร้างสถาบัน และความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างบุคคล กลุ่มคน อันเกิดขึ้นตามระยะเวลาที่เปลี่ยนไป สิ่งเหล่านี้เองเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น¹

กระบวนการเปลี่ยนแปลง ในทางสังคมวิทยานั้นอาจกล่าวได้ว่าสิ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมี 3 ประการ คือ การค้นพบ (Discovery) หมายถึงการค้นพบสิ่งที่มีอยู่แล้วและสามารถนำสิ่งที่ค้นพบนั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ประการที่สองคือการประดิษฐ์ (Invention) เป็นการนำเอาความรู้ทางวิทยาการมาประดิษฐ์สร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้น และประการสุดท้ายได้แก่การเผยแพร่ (Diffusion) ซึ่งหมายถึงการเผยแพร่วัฒนธรรมจากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่ง อันมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากและเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว²

การยอมรับและอุปสรรคของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ชุมชนเป็นหน่วยสังคมที่คนเราจะให้ความร่วมมือในการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้มากที่สุด การเปลี่ยนแปลงนั้นจะนำความก้าวหน้าให้แก่ชุมชนได้ก็ต่อเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทุกด้าน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น บุคคลต้องเปลี่ยนแปลงนิสัย หรือความเคยชินที่พำมาดั้งเดิม แต่โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เราจะไม่ประพฤติปฏิบัติในสิ่งใด ๆ ที่แตกต่างไปจากแนวทางเดิมที่เคยชินอยู่และทราบใดที่การกระทำเหล่านั้นยังสร้างความพอใจให้กับการดำรงชีวิตประจำวันอย่างเพียงพอแล้ว ตราบนั้นเขา

¹Joseph B. Gittler, Social Dynamics (New York : McGraw-Hill Book Company Inc., 1972), p. 241.

²Paul B. Horton and Chester L. Hunt, Sociology (sd ed., New York : McGraw - Hill Book Company Inc., 1972), p. 466 - 468.

ก็ยังคงรักษาความประพฤติกฎแบบเก่า ๆ ไว้¹

ดังนั้นคนเราจึงไม่ค่อยยอมรับการเปลี่ยนแปลงง่าย ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงนั้นทำให้ต้องเสียสิทธิหรือผลประโยชน์บางอย่างไป หรือเกิดจากความไม่เหมาะสมในทางปฏิบัติของการเปลี่ยนแปลงที่เสนอเข้าไป ยิ่งกว่านั้นคนมักจะต่อต้านความเปลี่ยนแปลงที่จะมากจากความมั่นคงของตน ต่อต้านความเปลี่ยนแปลงที่ตนไม่เข้าใจ และต่อต้านเมื่อถูกบังคับให้เปลี่ยนแปลง² ทั้ง ๆ ที่มนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ของตนเสมอ ฉะนั้นสิ่งแรกที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงก็คือจะต้องให้บุคคลมีความรู้ดีกว่าการกระทำเก่า ๆ ที่เคยชินอยู่นั้น ไม่เพียงพอกับความต้องการของสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่ นั่นคือให้เขาเกิดความต้องการในสิ่งใหม่ ๆ เสียก่อน³

ลักษณะของสังคมไทย

ลักษณะสังคมไทยโดยทั่ว ๆ ไปนั้นเป็นสังคมชนบท กล่าวคือครอบครัวมีขนาดใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเป็นไปอย่างแน่นแฟ้น รักถิ่นที่อยู่ ไม่ชอบการโยกย้าย อาศัยอยู่ตามชนบท การศึกษาคำ ยึดมั่นอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีง่าย ๆ⁴ ประชาชนประมาณ

¹ พันธ์ บุญยรัตพันธุ์, การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2517), หน้า 33.

² Edward H. Spicer. Human Problems in Technological Change, แปลโดย สุเทพ สุนทรภะสิทธิ์ (กรุงเทพมหานคร : อรุณสภา, 2516), หน้า 18 - 19.

³ พันธ์ บุญยรัตพันธุ์, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁴ ไพฑูริย์ ช่างเรียน, ลักษณะสังคมไทยและการปกครองไทย (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 3.

ร้อยละ 80 ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ จึงจัดใ้ถือว่าเป็นสังคมเกษตรกรรม (Agrarian Society)¹ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 2 ลักษณะ คือ องค์ประกอบด้านการเมือง การปกครอง และองค์ประกอบด้านสังคม และวัฒนธรรม

การเมืองการปกครอง มีการรวมอำนาจการปกครองไว้ส่วนกลาง (Centralization) โด่แก่กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ของรัฐ โดยมีผู้แทนราชการการบริหารส่วนกลาง เป็นผู้ใช้อำนาจการปกครองสำหรับการจัดบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ใช้หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) โดยมอบการบริหารบางอย่างให้ออกรท้องถิ่นรับไปดำเนินการ สำหรับผู้ดำเนินการมาจากตัวแทนของประชาชนที่ได้รับ

การเลือกตั้ง

ส่วนระบอบการปกครองนั้นประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศ

สังคมและวัฒนธรรม ดังไ้กล่าวแล้วว่าสังคมไทยเป็นสังคมชนบท จึงมีการรวมกลุ่มเป็นแบบกลุ่มปฐมภูมิ (Primary Groups) คือมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ติดต่อกันในทางตรงแบบตัวถึงตัว (Face to Face) เป็นแบบอย่างชนบทนิยม ประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ไม่มีการถือชั้นวรรณะ มีความสัมพันธ์กับแบบเครือญาติ นับถือลำดับอาวุโส มีชนบทนิยมนิยม ประเพณี และศีลธรรมเป็นสิ่งควบคุมความประพฤติทางสังคม สถาบันทางศาสนาเป็นศูนย์กลางของสังคมที่มีอิทธิพลมาก ส่วนบุคคลที่ได้รับการยอมรับและยกย่องในท้องถิ่นนั้น ไ้แก่ ผู้นำทางศาสนา กำนันผู้ใหญ่บ้าน และผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผู้มีความรับผิดชอบในท้องถิ่น และเป็นผู้ช่วยกระตุ้นให้บุคคลใน

¹ ชมรมอนุรักษสภาพแวดล้อม สโมสรนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สภาพแวดล้อมของไทย (กรุงเทพมหานคร : ประชาสาร, 2518), หน้า 10.

สังคมปฏิบัติงานก่อสร้างอย่างมีประสิทธิภาพ¹

ในคำนำนิยม หมายถึงสิ่งที่คุณยอมรับและปรารถนาจะปฏิบัติตามนั้น สังคมไทย ยึดถือเกี่ยวกับความมีอิสรภาพ ความมีสันโดษ คุณงามความดี ผู้มีความรู้สูงหรือผู้มีปริญญามัธยม และความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ส่วนวัฒนธรรมนั้น คนไทยมีเอกลักษณ์เด่น ๆ อยู่หลายประการ อาทิ เช่น การทำบุญ การประกอบงานการกุศล ความเป็นไท และความสนุกสนาน เป็นต้น²

การจัดโรงเรียนชุมชน

สนิท สุวรรณทัต และคนอื่น ๆ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดโรงเรียนชุมชนมีรากฐานมาจากแนวความคิดของนักการศึกษายุคใหม่ ที่พยายามกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวทางในการจัดการศึกษา จากระบบเก่าซึ่งยึดเอาเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลาง (Subject Matter Centre) และยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Centre) ของการเรียนการสอนเป็นการยึดเอาชุมชนเป็นศูนย์กลาง (Community Centre) ของการจัดการศึกษา นักการศึกษาคนสำคัญที่พยายามเสนอแนวคิดนี้ได้แก่ รัสเซีย (Jean Jacques Rousseau) เปสตาลอซซี (Johann Heinrice Pesta - lozzi) และสเปนเซอร์ (Herbert Spencer) ซึ่งบุคคลเหล่านี้ ได้กล่าวไว้ในเรื่องของสังคม ความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต การจัดการศึกษาให้สัมพันธ์กับชีวิตในสังคม และปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น³ ซึ่งตรงกับปรัชญาการศึกษาของ (John

¹Thomas Fitzsimon, Thailand (New Haven : Hraf Press, 1959), p. 498.

²ไพฑูริย์ เครือแก้ว, ลักษณะสังคมไทย (พระนคร : เลียงเชียงใหม่เจริญ 2513), หน้า 88.

³สนิท สุวรรณทัต และคณะ, หลักและแนวดำเนินการโรงเรียนชุมชน (อุบลราชธานี : สำนักงานผู้ตรวจการศึกษากาการศึกษา 10, 2505), หน้า 105.

Dewey) ที่กล่าวว่า การจัดการศึกษานั้นจะต้องยึดเอาชีวิตในชุมชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน¹

ความสำคัญของการจัดโรงเรียนชุมชน

ถิญญโธ สารทร ได้ให้ความสำคัญของโรงเรียนชุมชนไว้ว่า

การจัดการศึกษาในปัจจุบันนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประถมศึกษา นั้น การที่ทางราชการจะให้แก่ประชาชนฝ่ายเดียวจะไม่สามารถพัฒนา ชุมชนได้เร็วเท่าที่ควร ทางที่ถูกแล้วประชาชนในท้องถิ่นควรมีส่วนรวม ในการจัดการศึกษาด้วย เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน มากที่สุด นอกจากจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแล้วยังอาจ จะใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาความเป็นอยู่และฐานะทางเศรษฐกิจ ของประชาชนในชุมชนได้อีกด้วย

เกรียง เอี่ยมสกุล ได้กล่าวถึงความสำคัญไว้ว่า

การประถมศึกษาจะอาศัยแค่เพียงงบประมาณจากรัฐบาลแต่เพียง อยางเดียวหาเป็นการเพียงพอไม่ โรงเรียนประถมศึกษาที่ดีจะเจริญก้าวหน้าได้ จำเป็นต้องอาศัยกำลังต่างๆจากชุมชนควย และความร่วมมือของชุมชน อาจเป็น ไปในเรื่องของแรงงาน เงิน วัสดุ สิ่งของ ความคิดเห็น การสนับสนุน บริการ การดูแล การปฏิบัติงานทั้งของครูและเด็กนักเรียน³

¹ กมล ประสิทธิ์สา และคณะ, โรงเรียนชุมชน, (พระนคร : สามมิตร, 2512), หน้า 105.

² ถิญญโธ สารทร, หลักบริหารการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ วัฒนาพานิช, 2516), หน้า 438.

³ เกรียง เอี่ยมสกุล, โรงเรียนประถมศึกษาภาคปฏิบัติ, (กรุงเทพ : โรงเรียนการช่างอุตสาหกรรมศิลป์, 2511), หน้า 78.

ภิญโญ สารธร ได้เขียนถึงความเห็นของ ฟิสค์ (Fisk) ไว้ว่า โรงเรียนเป็นผู้นำชุมชน จึงมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ในขณะที่เดียวกันโรงเรียนก็ยอมรับว่าประชาชนมีส่วนเป็นเจ้าของโรงเรียนและเป็นผู้อุปถัมภ์ โรงเรียนจะต้องยอมรับความช่วยเหลือต่าง ๆ จากชุมชนด้วยเช่นกัน¹

เคน ฮอลโลเวย์ (Ken Holloway) ครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา คาบูล (Cabool Schools R-4) ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ศึกษาถึงความเห็นของผู้อุปถัมภ์ที่จะเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือในการทำงานของโรงเรียน จากครอบครัวทั้งหมด 374 ครอบครัว พบว่า ผู้อุปถัมภ์เห็นด้วยกับการที่จะร่วมประชุมปรึกษาหารือกับโรงเรียน และควรประชุมรวมกันเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง²

จอร์จ อาร์ ทรัคกี (Dr. George R Truckey) ได้กล่าวว่าการเข้าใจในหลักการสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์ที่ดี จะช่วยปรับปรุงการเรียนการสอนของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น³

สนั่น อินทรประเสริฐ ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของโรงเรียนชุมชน ดังนี้.-

1. เป็นโรงเรียนเพื่อประชาชนทุกเพศทุกวัย มีข้อเสนอแนะเฉพาะเด็กในวัยเรียนอย่างเดียว แต่ยังสอนผู้ใหญ่ ให้มีทักษะในการอ่าน เขียน เรียงเลข รวมทั้งให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การรักษาสุขภาพอนามัยและอื่น ๆ เพื่อการกินดีอยู่ดีของประชาชนในท้องถิ่นนั้น

¹ภิญโญ สารธร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

²Ken Holloway, "Parent/Teacher Conferences : What do Parents Think?" School & Community (December 1978), p. 10.

³George R Truckey, "Under standing Communication," School & Community (January 1972), p. 47.

2. เป็นโรงเรียนที่ให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามารับบริการทางการศึกษา ทั้งกลางวันและกลางคืนตามโอกาสอันสมควร

3. ประชาชนสามารถใช้บริการอื่น ๆ ที่โรงเรียนมีอยู่ ซึ่งได้แก่ อาคาร สถานที่ ห้องสมุด ห้องประชุม และอุปกรณ์เพื่อกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการประชุมจัดงานต่าง ๆ โดยถือว่าชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ

4. กิจกรรมทางการศึกษาที่โรงเรียนชุมชนหรือทางราชการจัดขึ้น ส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนนั้น

5. การเรียนการสอนและเนื้อหาวิชาที่สอนในโรงเรียนชุมชน จะเน้นหนักเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น โดยโรงเรียนพยายามนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

6. ครูและประชาชนในท้องถิ่นร่วมกันดำเนินงานของโรงเรียนชุมชน โดยยึดหลักการดำเนินงานตามระบอบประชาธิปไตย¹

องค์ประกอบสำคัญของโรงเรียนชุมชน ประกอบด้วยหลักสูตรและการจัดกิจกรรม

หลักสูตร

บอบบิท (Bobbitt) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง "มวลประสบการณ์ทั้งหมดที่ครูสอนให้แก่นักเรียนเพื่อพัฒนาความสามารถในการดำรงชีวิต เป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ในอนาคต"²

สุมิตร กุณานุกรม มีความเห็นว่า หลักสูตร หมายถึง "กิจกรรมและประสบการณ์"

¹ สนั่น อินทรประเสริฐ, คู่มือโรงเรียนชุมชน (กรุงเทพมหานคร : รุ่งวัฒนา, 2519), หน้า 51.

² Franklin Bobbitt, The Curriculum (New York : Molt, Rinchart and Winston, 1974), p. 4.

ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียนทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้¹

จากความหมายของหลักสูตรตามที่นักการศึกษาได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แสดงว่าหลักสูตรมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา และหลักสูตรจะได้อผลตามความมุ่งหมายทางการศึกษา จะต้องเป็นหลักสูตรที่มีเนื้อหาวิชาตรงตามความต้องการ ความสนใจ และวัยของผู้เรียนกับทั้งให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่นและสังคมด้วยเช่นกัน หลักสูตรที่ดีจะต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอ แคมป์เบล (Campbell) และคณะได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า "หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำขึ้นในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียน ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกตามแผนที่กำหนดไว้ และดำเนินการอย่างมีระเบียบ การพัฒนาหลักสูตร เน้นที่เนื้อหา และวิธีสอน²

ในทำนองเดียวกัน การจัดโรงเรียนชุมชนก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีหลักสูตรเฉพาะขึ้นมาใช้เป็นเครื่องยึดและเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน คือ เด็กนักเรียนและผู้ใหญ่ ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพตามที่ปรารถนา

หลักสูตรสำหรับโรงเรียนชุมชน

มงคล ศรีไพรวรรณ และคนอื่น ๆ ได้เสนอแนะการจัดเกี่ยวกับหลักสูตรประถมศึกษาของโรงเรียนชุมชนไว้ดังนี้

1. โรงเรียนชุมชนจำเป็นต้องให้หลักสูตรประถมศึกษาเป็นหลักสำคัญในการ

¹ สุมิตร คุณานุกร, หลักสูตรและการสอน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, 2518), หน้า 3.

² Ronald F. Campbell, John E. Corbally Jr, and John A Ramsyer, Instruction to Education Administration (Boston : Allyn and Bacon, 1968) p. 28.

จัดการเรียนการสอนพร้อมทั้งเพิ่มวิชาชีพต่าง ๆ และเสริมหลักสูตรเบื้องต้นเขากว

2. จุดมุ่งหมายและกระบวนการต่าง ๆ ของหลักสูตรต้องสอดคล้องกับเรื่องที่อยู่ในความจำเป็นหรือความต้องการของชุมชน รวมถึงประเทศชาติ เช่น การส่งเสริมประชาธิปไตย เป็นต้น

3. หาทางส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหลักสูตรที่เกี่ยวกับชุมชนให้มากที่สุด โดย

ก. สำรวจว่าในชุมชนมีกิจกรรมอะไรบ้างที่นักเรียนและประชาชนพอจะจัดรวมกัน หรือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ข. ควรจัดเวลาพิเศษในการฝึกสอนหัตถกรรม การเกษตร วิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งมีผลทำให้ครอบครัวหรือชุมชนมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น

4. หลักสูตรต้องเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่อันแท้จริงของนักเรียนและประชาชนในท้องถิ่นนั้นให้มาก

5. หลักสูตรต้องเอื้ออำนวยต่อการทำงานสาธารณประโยชน์ของชุมชนและต้องมีการเตรียมการการวางแผนไว้ด้วย

6. หลักสูตรต้องยืดหยุ่นเพื่อสะดวกในการใช้และการปรับปรุงแก้ไข

7. หลักสูตรควรคำนึงถึงตัวผู้เรียนเรื่องวุฒิภาวะ ความสนใจ ความจำเป็นในฐานะที่ผู้เรียนเป็นสมาชิกของท้องถิ่นที่เขาอาศัยอยู่ประการหนึ่ง และเป็นการเตรียมตัวเด็ก เพื่อเผชิญกับเรื่องราวของชีวิตจริงในชุมชนทั้งในปัจจุบันและวันข้างหน้า¹

การนำหลักสูตรของโรงเรียนชุมชนไปใช้ให้สมบูรณ์ได้ โรงเรียนต้องจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น

โกวิท วารีกุล ได้แสดงความคิดเห็นว่าการศึกษาในระบบเป็นการจัดชั้นเรียน

¹ มงคล ศรีไพรวรรณและคณะ, คู่มือบริหารโรงเรียนชุมชน (นครหลวง : โรงพิมพ์สามมิตร, 2515), หน้า 218-226.

โดยมีกำหนดเวลา มีประกาศนียบัตรหรือวุฒิบัตรแจกใหญ่ที่เรียนสำเร็จ โรงเรียนชุมชน อาจจะเข้าไปในรูปของการ เปิดสอนการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญหรือสายอาชีพขึ้นภายใน โรงเรียน ส่วนการจัดการศึกษานอกระบบก็อาจจะกระทำในรูปของสมาคมประชาชน การ ออกวารสารหรือหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การจัดรายการทางวิทยุหรือโทรทัศน์ การจัดนิทรรศการ การปลูกถ่ายหรืออภิปราย การสาธิต เป็นต้น¹

กิจกรรมอีกด้านหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการดำเนินงานโรงเรียนชุมชน ก็คือ กิจกรรมด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพราะว่าในการดำเนินงานของโรงเรียนนั้น มีหลักการและนโยบายที่จะให้ประชาชนได้เข้ามา มีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากที่สุด การดำเนินงานของโรงเรียนจะสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ เพียงไร จึงขึ้นอยู่กับความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

สนิท สุวรรณทัต ได้เสนอแนะวิธีการและเครื่องมือสำหรับสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ดังต่อไปนี้คือ

1. โรงเรียน ใจจดหมายติดต่อกับผู้ปกครอง ในรูปข่าวสาร การชี้แจงหรือ แดงการณของการเรียนของเด็ก การเสนอขอคิดเห็น ตลอดจนการแสดงความยินดี เป็นต้น
2. ใ้ข้บัตรรายงานหรือสมุดรายงานติดต่อกับผู้ปกครอง ให้ผู้ปกครองได้รับทราบผลการเรียน สุขภาพ ความประพฤติของเด็ก เพื่อจะได้ช่วยกันแก้ไขให้ดีขึ้น
3. เชื้อเชิญหรือกระตุ้นให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสไปเยี่ยมโรงเรียนอยู่เสมอ
4. ครูในโรงเรียนควรจะได้มีโอกาสไปเยี่ยมหมู่บ้านให้ครบทุกบ้าน ปีละ 1 ครั้ง เป็นอย่างน้อย
5. จัดทำหนังสือพิมพ์ หรือข่าวสารของโรงเรียนแล้วส่งไปให้ผู้ปกครอง

¹โกวิท วารีกุล, "ภาระหน้าที่ของโรงเรียนชุมชน," ประชาบาล, 6 (6) : 2 - 3, กันยายน 2516.

หรือประชาชนในชุมชนเพื่อทราบความเคลื่อนไหวและกิจกรรมของโรงเรียน

6. จัดนิทรรศการของทางโรงเรียน เพื่อเสนอผลงานแก่ประชาชน
7. จัดแสดงภาพถ่ายกิจกรรมและแสดงผลงานของทางโรงเรียน
8. จัดสาธิตทางวิชาการของโรงเรียนและเชิญผู้ปกครองหรือประชาชนมาสังเกตการสาธิตด้วย เช่น สาธิตการสอน สาธิตการจัดบ้านเรือน สาธิตการเกษตร (การตอนไถ ตอนหญ้า การเพาะชำต้นไม้) เป็นต้น
9. จัดสัปดาห์แห่งการศึกษา จัดรายการรื่นเริงที่โรงเรียน แล้วเชิญผู้ปกครองและประชาชนในชุมชนเข้ามาชมกิจการ
10. จัดงานฉลองครบรอบวันเกิดของโรงเรียน เชิญประชาชนมาร่วมงาน แล้วถือโอกาสแสดงผลงานให้ประชาชนทราบ
11. จัดให้มีการแถลงสุนทรพจน์ ในวันสิ้นปีการศึกษา หรือพิธีแจกประกาศนียบัตรแก่นักเรียนที่สำเร็จการศึกษา เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย¹

มงคล ศรีไพรวรรณ ได้เสนอแนะวิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพิ่มเติมว่า โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนแสดงความคิดเห็นในปัญหาของโรงเรียน เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจจุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกัน ควรทำโรงเรียนให้becomeคล้าย ๆ กับศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชน และเป็นแหล่งให้บริการบริการต่าง ๆ แก่ชุมชน เช่น บริการคานหองสมุก บอนำสาธารณสุข สุขศาลา ศูนย์พักผอนหย่อนใจ ที่อ่านหนังสือพิมพ์หมู่บ้าน เป็นต้น²

¹ สนิท สุวรรณทัต และคณะ, หลักและแนวดำเนินการโรงเรียนชุมชน, (อุบลราชธานี : สำนักงานผู้ตรวจการศึกษ ภาคการศึกษา 10, 2505), หน้า 51-52.

² มงคล ศรีไพรวรรณ และคณะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 140.

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รามิเรซ (Ramirez) ได้ศึกษาเรื่องกิจกรรมและวิธีดำเนินการของโรงเรียนชุมชนในสหรัฐอเมริกา ได้สรุปผลการศึกษาค้นคว้าไว้ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนชุมชนในสหรัฐอเมริกา ใช้กระบวนการประชาธิปไตยในการดำเนินงาน ซึ่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องรับผิดชอบร่วมกัน
2. โรงเรียนชุมชนยอมรับหลักการว่า โรงเรียนเป็นของประชาชน ดังนั้นจึงควรให้บริการคานต่าง ๆ แก่ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของโรงเรียนและให้ความอุปการะแก่โรงเรียน
3. โรงเรียนชุมชน ใช้เครื่องมือที่มีสมรรถภาพสำหรับการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย
4. โรงเรียนได้สำรวจปัญหา และความต้องการของชุมชน เพื่อจะได้เป็นแนวทางแนะนำให้ประชาชนรู้จักปรับปรุงตัวเอง และชีวิตในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น
5. โรงเรียนได้ใช้วิธีการหลาย ๆ อย่างในการช่วยแก้ปัญหาของประชาชน
6. โรงเรียนใช้แหล่งวิชาในชุมชนให้เป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอน
7. โรงเรียนชุมชนได้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
8. โรงเรียนชุมชนมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนทุกคาน
9. โรงเรียนได้สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับประชาชน
10. โรงเรียนได้อาศัยการตัดสินใจของหมู่คณะเป็นหลักในการดำเนินงานตามโครงการของโรงเรียน¹

¹ Ramirez, Emilliano C., "Activities and Procedures of Some Community Schools in The United States and Their Implications for the Philippines," Dissertation Abstract, Vol. 20, No. 6 December 1959, p. 2183 - 2184.

บรูซ (Bruce) ได้วิจัยบทบาทของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปผลไว้ดังนี้

1. ครูและประชาชนต้องการให้ครูใหญ่ทำงานร่วมกับชุมชน เพื่อช่วยแก้ปัญหา สุขภาพอนามัย ปัญหาเด็กวัยรุ่น และสร้างเสริมโปรแกรมสนับสนุนการของชุมชน
2. ครูและประชาชนต้องการให้ครูใหญ่มีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นและการศาสนาของชุมชน
3. ครูและประชาชนต้องการให้ครูใหญ่จัดประชุมร่วมกันระหว่างครูและผูปกครอง เพื่อผลในการศึกษาของนักเรียน
4. ครูและประชาชนต้องการให้ครูใหญ่ที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณโรงเรียนที่เขาปฏิบัติงานอยู่¹

อูทัย ภิมยรัตน์ ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องแนวการปฏิบัติงานของโรงเรียนชุมชนในบิโคล ประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งสำคัญต่อการจัดโรงเรียนชุมชนในประเทศไทย ได้สรุปผลการค้นคว้าไว้ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนชุมชนในประเทศฟิลิปปินส์ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนที่ไคผล โดยมีปรัชญาว่า โรงเรียนชุมชนเป็นโรงเรียนที่มีโครงการที่มุ่งส่งเสริมความเจริญของงานและพัฒนาการของเด็ก ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานแก่เยาวชนและผู้ใหญ่ เพื่อที่จะให้รู้วิธีการปรับปรุงความเป็นอยู่ของชุมชน
2. โรงเรียนชุมชนในบิโคล ได้รับความสำเร็จในการจัดให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการปรับปรุงพัฒนาชุมชน
3. โรงเรียนไคโซหลักสูตรเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน

¹Bruce, Elkins Louis, "The Role of The Elementary Principal in School - Community Relations" Dissertation Abstract, Vol. 32, No. 11, 1972, p. 6026 - A.

4. มีการใช้แหล่งวิชาการในชุมชนเพื่อประโยชน์แก่การศึกษา
5. การจัดการศึกษาผู้ใหญ่และการจัดการศึกษาให้แก่เด็กนอกโรงเรียน
ไม่ค่อยได้ผล เพราะขาดงบประมาณ
6. การมีผู้นำที่ค้ำทั้งฝ่าย โรงเรียน และชุมชนมีส่วนสำคัญที่จะให้โครงการ
ต่าง ๆ ของโรงเรียนประสบผลสำเร็จ
7. โครงการโรงเรียนชุมชนของบิโคล ประเทศฟิลิปปินส์ สามารถนำมา
ดัดแปลงใช้ในโรงเรียนชุมชนของภาคการศึกษา 10 ในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี¹

คณะกรรมการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน โรงเรียนชุมชน ปี 2519
ของสำนักงานการศึกษาท้องถิ่น กองการศึกษาประชาบาล กรมการปกครอง ได้สรุปผล
การสำรวจการดำเนินงานโรงเรียนชุมชนทั่วประเทศไว้ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคในทัศนะของกรรมการ โรงเรียนชุมชน
 - 1.1 ขาดงบประมาณร้อยละ 32.18
 - 1.2 อุปสรรคการเรียนการสอนสายอาชีพยังไม่พอร้อยละ 17.24
 - 1.3 ขาดครูที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน ร้อยละ 13.79
 - 1.4 ชาวบ้านให้ความร่วมมือน้อยไป ร้อยละ 11.54
 - 1.5 ครูและกรรมการไม่ประสานงานกัน เพราะครูไม่ใช้คนท้องถิ่น
ร้อยละ 23.08

¹Piromruen, Uthai, A Study of the Community Schools Practices in Some Selected Areas of the Bicol Region, Philippines, and their Implication to Educational Region 10, Thailand, (Master 's Thesis, Bicol Teacher College, Locsin, Albay, Philippines, 1964), p.263-264.

2. ปัญหาและอุปสรรคในทัศนะของครูใหญ่และครูน้อย
 - 2.1 ขาดอัตราการกำลังครูสอนวิชาชีพ เช่น เกษตร ช่างไม้ ร้อยละ 34.96 และ 40.34 ตามลำดับ
 - 2.2 เจ้าหน้าที่ระดับผู้บริหารควรรับผิดชอบกิจกรรมโรงเรียนชุมชนมากกว่านี้ ร้อยละ 18.70 และ 21.01
 - 2.3 โรงเรียนขาดอาคารเรียนและอาคารประกอบ ร้อยละ 21.14 และ 15.97
 - 2.4 ขาดเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์การสอนและการเกษตร ร้อยละ 10.57 และ 21.01
 - 2.5 ขาดงบประมาณ ร้อยละ 14.63 และ 16.81
 - 2.6 ประชาชนไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายของโรงเรียนชุมชน ร้อยละ 10.57 และ 17.65¹

เจริญ โภคผล ได้ทำการวิจัยเรื่อง สรรวจวิธีการและผลของการดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงโรงเรียนประชาบาลให้เป็นโรงเรียนชุมชนของภาคการศึกษา 10 ได้สรุปผลของการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. การดำเนินงานของโรงเรียนที่สำรวจส่วนใหญ่ได้เพิ่งเล็งเฉพาะด้านการศึกษา แต่ยังไม่ได้จัดให้ครบถ้วน คือส่วนมากเป็นแต่เพียงการสอนเด็กตามปกติเท่านั้น ยังไม่ได้จัดสอนสำหรับผู้ใหญ่และคนรุ่นหนุ่มสาว ตามหลักการและแนวดำเนินการของโรงเรียนชุมชน ส่วนการปรับปรุงพัฒนาชุมชนนั้น มีหลายอย่างที่โรงเรียนไม่ได้กระทำเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน จึงเห็นว่าการดำเนินงานของโรงเรียนที่สำรวจยังไม่ถูกต้องอย่างสมบูรณ์ตามหลักและแนวดำเนินการของโรงเรียนชุมชน

¹สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น "รายงานการติดตามและประเมินผล โรงเรียนชุมชน, ปี 2519," 2519 หน้า 29 - 30.

2. ผลการดำเนินงานนับตั้งแต่เริ่มโครงการเป็นต้นมา สภาพของโรงเรียน และชุมชนส่วนมากมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี แสดงว่า การดำเนินงานได้ผลอยู่บ้าง การดำเนินงานด้านเกษตรกรรมได้ผลมากกว่าด้านอื่น ๆ ส่วนด้านการสันตนาการ ได้ลดน้อยที่สุด

3. การดำเนินงานมีอุปสรรคที่สำคัญอยู่หลายประการ ตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ อุปกรณ์การสอน กำลังงบประมาณ ความร่วมมือในการดำเนินงาน อาคารถิ่น ปริมาณครู และครูที่มีวุฒิเหมาะสมยังไม่เพียงพอ¹

ทรงศักดิ์ คุ้มไชน้ำ ได้ทำการวิจัยเรื่องกิจกรรมและปัญหาในการดำเนินงาน โรงเรียนชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไว้ดังนี้

โรงเรียนชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีกิจกรรมเน้นหนักไปในด้านการปรับปรุงโรงเรียนและการเรียนการสอน และด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่วนการให้บริการด้านความรู้แก่ประชาชน และปรับปรุงชุมชนอยู่ในระดับน้อย การดำเนินงานของโรงเรียนชุมชนยังไม่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ หลักการ และแนวคำเนิการของการจัดโรงเรียนชุมชนเท่าที่ควร ปัญหาที่สำคัญในการดำเนินงานได้แก่ ขาดเครื่องมือ และครูสำหรับฝึกสอนวิชาชีพ ให้แก่ประชาชน ขาดความช่วยเหลือสนับสนุนด้านกำลังใจและงบประมาณ จากฝ่ายบริหารระดับเหนือขึ้นไป ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มักจะใช้เวลาไปประกอบอาชีพหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว ไม่สนใจต่อ

¹ เจริญ โภคผล, "สำรวจวิธีการและผลการดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงโรงเรียนประชาบาล ให้เป็นโรงเรียนชุมชนของภาคการศึกษา 10" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2508), หน้า 131.

กิจกรรมทางการศึกษาของโรงเรียน ¹

นิรัตน์ จรจิต ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนชุมชน ในเขตการศึกษา 2 พบว่า ครูใหญ่ส่วนมากมีภูมิลำเนาเดิมอยู่คนละจังหวัดกับที่ตั้งโรงเรียน ได้รับความร่วมมือจากประชาชน มีความปลอดภัยในการเดินทางมาโรงเรียนและมีกำลังใจในการจัดบริการต่าง ๆ แก่ชุมชนน้อยกว่าครูใหญ่ที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในจังหวัดเดียวกับที่ตั้งโรงเรียน ครูหญิงส่วนมากมีปัญหาด้านวิชาการและด้านการสอนแล้ว มักได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นมากกว่าครูชาย แต่เขารวมกิจกรรมพัฒนาชุมชน และมีความปลอดภัยในการมาทำงานที่โรงเรียนน้อยกว่าครูชาย กรรมการโรงเรียนชุมชนส่วนมากนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการช่วยเหลืองานของโรงเรียนมากกว่ากรรมการโรงเรียนชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ สำหรับแนวทางในการแก้ปัญหาบางประการนั้น ครูใหญ่ ครู และกรรมการโรงเรียนชุมชน พยายามหาทางแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานโรงเรียนชุมชนด้วยตนเอง ²

จากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคงได้กล่าวมาแล้ว ถ้าผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานโรงเรียนชุมชนได้พิจารณาอย่างละเอียด และเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว คงจะมีผลให้การดำเนินงานปรับปรุงโรงเรียนประชาบาลให้เป็นโรงเรียนชุมชนประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน

¹ ทนงศักดิ์ คุ้มไชน้ำ, "กิจกรรมและปัญหาในการดำเนินงานโรงเรียนชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519), หน้า 45.

² นิรัตน์ จรจิต, "การดำเนินงานโรงเรียนชุมชนในเขตการศึกษา 2" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2520), หน้า 69.